

TO BOLDLY GO WHERE BALD MEN HAVE GONE BEFORE

ANMELDELSE: STAR TREK AND PHILOSOPHY:
THE WRATH OF KANT
KEVIN S. DECKER OG JASON T. EBERL (RED.),
OPEN COURT PUBLISHERS, 2008

Av Thomas Dahl

Gillian: Sure you won't change your mind?

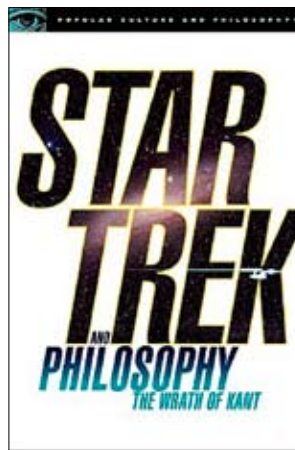
Spock: Is there something wrong with the one I have?

-*Star Trek IV: The Voyage Home*

Tirsdag 9. august 1966 ble en dag hvor mang en Kentucky Fried Chicken satte seg på tvers, da stjernekjoret *USS Enterprise* for første gang inntok eteren og utfordret vårt verdensbilde på en måte som populærkultur av denne størrelsen aldri tidligere hadde våget. Med sin positive og optimistiske presentasjon av fremtiden og med et karaktergalleri med likeverdige aktører på tvers av kjønn, rase og kultur, festet science fiction-serien Star Trek et grep rundt vår oppfatning av verden.

Gjemt bak filmeffekter og oppsiktsvekkende aliens, og dermed godt beskyttet fra sensursaksen, lå provoserende og tankevekkende samfunnskommentarer. Blant temaer serien tok opp var kvinners rettigheter, kommunistforfølgelse, trusselen om atomkrig, genteknologi og religiøse og kulturelle konflikter. I tillegg skulle serien bli den første store, internasjonale serien som våget å vise et raseblandet kyss – og det var ikke uten grunn at Star Trek ble en favoritt hos Martin Luther King, og ble utpekt som en sentral inspirasjonskilde av prominente afroamerikanere som skuespilleren Whoopi Goldberg og astronauten Mae C. Jamison.

Sin eksotiske setting til tross, var Star Trek et spill på våre egne liv – både på samfunnsnivå og på individnivå. I tillegg til at viktige samfunnsproblemer ble tatt opp og dramatisert, kan hver alien-rase i Star Trek også sies å re-

presentere ulike sider ved mennesket. Vulcan representerer kald logikk og kontroll, Ferengi representerer griskhet og kapitalisme, Romulan representerer bedrag og mistillit, Okampa representerer vennlighet og omtanke, osv. I tillegg kan individuelle rollefigurer by på lett gjenkjennelige problemstillinger, som kampen mot egne laster, søken etter identitet og opprettholdelse av personlig integritet. Ikke minst kan rollefigurer som androiden Data – en sofistikert antropomorf datamaskin med aspirasjoner om stadig å bli mer menneskelig – og hologrammet EMH – som lengter etter et minimum av rettigheter og respekt – hjelpe oss med å stille filosofiske spørsmål ved tilværelsen.

Star Trek som inngangsport til filosofien

Med den tro at seriens alle 725 episoder og 10 spillefilmer er dissekert og debattert til det kjedsommelige, overrasker boken *Star Trek and Philosophy: The Wrath of Kant* med en for mange ny dagsorden. 21 fagfilosofar tar for seg serien og presenterer leseren for ferske, humoristiske og tankevekkende innlegg, og siden Paramount og J. J. Abrams i disse dager lanserer seriens ellefte film, er boken mer aktuell enn noen gang.

De fleste av bokens bidrag bruker eksempler fra de forskjellige Star Trek-filmene og episodene som illustrasjoner på filosofiske problemer og posisjoner. Eksempler på dette er metafysiske problemer knyttet til Qs continuum, etikk bak The Prime Directive, hva våre Ferengi-venner kan lære oss av forretningsdrift, hvordan verden kan tenkes å se ut gjennom en kollektiv bevissthet som Borgs og hvor-

dan teorien bak Borg videre forholder seg til teorien bak totalitære regimer, hvordan Spock kan leve uten emosjoner, i hvilken grad våre liv er mer virkelige enn de liv vi kan skape på et holodeck, om seriens «bad guys» og «good guys» virkelig har gjort seg fortjent til disse stempene og hvordan den vulcanske kulturen forholder seg til vår verdens buddhisme og hinduisme.

Et godt eksempel på bokens bruk av Star Trek for å illustrere filosofiske problemer, er hvordan Mahesh Ananth i «Spock's Vulcan Mind Meld: A Primer for the Philosophy of Mind» trekker frem androiden Data som et eksempel på eliminativ materialisme. Når Data i en episode av Star Trek blir bedt om å forklare hvordan han oppfatter vennskap, gir han denne forklaringen: «As I experience certain sensory input patterns, my mental pathways become accustomed to them. The input is eventually anticipated and even *missed* when absent» (238). Eliminativ materialisme hevder nettopp at en bedre forståelse av hvordan hjernen fungerer ultimativt vil redusere psykologiske termer som «ønsker» og «følelser» til klart definerbare fysiske tilstander. På samme måte analyserer Data opplevelsen av vennskap uten å referere til psykologiske tilstander; kun til fysiske stimuli i hans egen kunstige hjerne. Som Ananth skriver, «There's no need to invoke a psychological state in the case of Data because his responses are entirely understood in terms of the computing dynamics of his positronic brain» (238). Et annet godt eksempel er hvordan Thomas Nagels poeng fra «What is it like to be a bat» – at det er et kvalitativt aspekt ved vårt mentale liv som ikke kan reduseres til noe enklere, men må forstås ostensivt – oppsummeres i en dialog mellom Data og mennesket Geordi:

Geordi: Well, when I feel angry first, I, uh... first I feel... hostile.

Data: Could you describe feeling hostile?

Geordi: Well, yeah, it's like feeling... belligerent, combative.

Data: Could you describe feeling angry, without referring to other feelings?

Geordi: No, I guess I can't. I just feel angry. (240)

I en annen av bokens artikler, «Your Big Chance to Get Away from It All: Life, Death and Immortality», bruker Theodore Schick episoder fra Star Trek som tankeeksperiment og eksempler for å introdusere det filosofiske problemområdet personlig identitet. I en episode nekter for eksempel en lege å erstatte mer enn halvparten av den åndelige lederen Bareil Antos hjerne med en «positronisk matrise». Legen begrunner dette med at «if I remove the

rest of his brain and replace it with a machine, he may look like Bareil, he may even talk like Bareil, but he won't be Bareil» (217). Implisitt i legens argument ligger det at det fysiske i hjernen er det som gjør oss til en fast og kontinuerlig person.

Et av de mer underholdende bevissthetsfilosofiske eksemplene som blir trukket frem angår rollefiguren Tuvix. Tuvix er en person som skapes ved et uhell under en teleportering av to av skipets besetning – Tuvok og Neelix – som blir fusjonert til én person. Derav Tuvix. Tuvix har alle minnene og evnene fra begge sine «fedre». Dessverre for Tuvix blir det etter hvert mulig å gjenopprette Tuvok og Neelix som to forskjellige personer igjen, og til tross for Tuvix' protester blir Tuvok og Neelix gjenopplivet, mens Tuvix går til grunne (226 – 227). Dette eksempelet bruker Schick som en introduksjon til Derek Parfitts syn på personlig identitet og hans spørsmål om hvordan vi skal forholde oss til personlig identitet hvis man kunne fusjonere og duplisere individer etter ønske. I følge Schick og Parfitt er det viktige for identiteten ikke hvilken eller hva slags kropp eller hjerne en person har, men snarere det psykologiske ved en person. Schick hevder at «What matters is *psychological continuity*, much as John Locke said. If we retain our memories, desires and character it doesn't matter whether we're numerically identical to anyone who lived before. In that case we have all that's really important» (228).

Dette er et av de få stedene hvor Schick argumenterer eksplisitt for et standpunkt. Ellers i artikkelen hans er det tankeeksperimentene fra Star Trek som gjør det meste av arbeidet. Schicks artikkel er derfor i større grad en introduksjon til noe av filosofien rundt personlig identitet beregnet på Star Trek-interesserte, snarere enn en fagfilosofisk artikkel som argumenterer for et spesifikt syn. Schick illustrerer og eksemplifiserer en rekke filosofiske grunnposisjoner, men går likevel ikke noen av dem etter i sømmene.

Det samme synes å være tilfellet for svært mange av tekstene i *Star Trek and Philosophy*. Det levnes liten tvil om at Star Trek er et overflødigthorn av tankeeksperiment og eksempler som kan piffe opp mang en fagfilosofisk tekst. Likevel preges boken, som Schicks artikkel, av å være mer en introduksjon til filosofi for Star Trek-interesserte enn en filosofisk interessant behandling av Star Trek.

Tross dette er bokens språk til tider noe tungt, og det refereres iblant til ord og uttrykk som krever et visst kompetansenivå innen både Star Trek og filosofi, og dette gjør nok boken litt vanskeligere tilgjengelig for en allmenn

leser enn hva som nok hadde vært nødvendig. Dette er nok derfor først og fremst en bok som egner seg for et av to formål: enten å gi Star Trek-interesserte en økt forståelse av filosofi eller å gi filosofiinteresserte en økt forståelse av Star Trek. Tilhører man en av disse gruppene er boken interessant lesning. Tilhører man begge gruppene – slik undertegnede gjør – er boken selvsagt et must.

FILOSOFIQUIZ

1. Hva må en maskin klare for å regnes som intelligent etter Turing-testen?
2. Hvilket filosofisk tankeeksperiment ligner mistenkelig mye på situasjonen til menneskene som befinner seg i «The Matrix»?
 - a) Hjerner på tank
 - b) Kinesisk rom
 - c) Gettier-eksempler
 - d) Inverterte spektra
3. Utopia er i moderne språkbruk term for det perfekte samfunn. Ordet er konstruert fra to greske ord, «outopia» og «eutopia». Hva betyr disse greske glosene?
4. Hvilken amerikansk science fiction-forfatter har fått sine historier adaptert i en rekke populære filmer ladet med filosofiske problemstillinger – blant andre: Blade Runner, Total Recall, Paycheck, Minority Report og A Scanner Darkly – og har også inspirert filosofer som Baudrillard og Žižek?
5. I «The Hitch Hiker's Guide to the Galaxy» av Douglas Adams, finnes en såkalt babelfisk – en liten fisk som kan krype inn i ørekanalen og dermed la bæreren forstå alt som blir sagt på alle universets språk. Hvordan fungerer babelfisken som et bevis for Guds ikke-eksistens?
6. En norsk filosof skrev i sin doktoravhandling om en forsker fra et annet solsystem som skulle undersøke et eksemplar av Homo Sapiens. Hvilken filosof?
7. Hvilken filosof er opphavsmann til tankeeksperimentet om Twin Earth, der alt er identisk med vår planet unntatt (t)vannet?

SVAR

1. Kommunikisere med et menneske slik at mennesket ikke kan avgjøre om det kommunisierer med menneske eller maskin

2. a

3. Outopia: ingensteds, eutopia: et godt sted

4. Philip K. Dick

5. "I refuse to prove that I exist," says God, "for proof denies faith, and without faith I am nothing." "But," says Man, "the Babel fish is a dead giveway isn't it? It could not have evolved by chance. It proves that you exist, and so therefore, by your own arguments, you don't. Q.E.D." "Oh dear," says God, "I hadn't thought of that," and promptly vanishes in a puff of logic. "Oh, that was easy," says Man, and for an encore goes on to prove that black is white and gets himself killed on the next zebra crossing.

6. Arne Næss, i andre paragraf i Erkenntnis und wissenschaftsphilosophisches Verhalten, 1936.

7. Hilary Putnam